

29.4.2021

EOAK/8490/2020, EOAK/4/2021, EOAK/297/2021,
EOAK/304/2021, EOAK/340/2021, EOAK/832/2021

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Maija Sakslin

Esittelijä: Esittelijäneuvos Kirsti Kurki-Suonio

OLOSUHDESELVITYSTEN LAATIMISEN OHJEISTUSTA VARTEN PERUSTETUN TYÖRYHMÄN ASETTAMINEN JA KOKOONPANO

1 KANTELU

Isät lasten asialla ry, Miesten tasa-arvo ry sekä kolme yksityishenkilöä arvostelivat kukin oikeusasiamiehelle osoittamassaan kantelussa Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitoksen (jäljempänä myös **THL**) menettelyä kansallisen asiantuntijaryhmän asettamisessa valmistelemaan ohjeistusta lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain 16 §:n mukaisten selvitysten (olosuhdeselvitysten) laatimisen tueksi ("SOPPA -työryhmä"). Myöhemmin oikeusasiamiehen kansliaan saapui vielä yksi yksityishenkilön samaa asiaa koskeva kantelu.

Työryhmän asettamispäätös oli liitetty useaan kanteluun (pääjohtajan päätös 64/2020, THL 1/0.01.00/2020, 6.11.2020).

Kanteluissa esitettiin arvostelua työryhmän kokoonpanosta sen vuoksi, että työryhmään oli asettamispäätöksen mukaan määrätty puheenjohtajaksi, sihteeriksi ja jäseniksi vain naisia.

Useassa kantelussa perusteltiin arvostelua muun ohessa naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta annetun lain (jäljempänä tasa-arvolain) 4 a §:n 1 momentilla, jossa todetaan seuraavaa:

Julkisen hallinnon ja julkista valtaa käyttävien toimielinten kokoonpano Valtion komiteoissa, neuvottelukunnissa ja muissa vastaavissa toimielimissä sekä kunnallisissa että kuntien välisen yhteistoiminnan toimielimissä lukuun ottamatta kunnanvaltuustoja tulee olla sekä naisia että miehiä kumpiakin vähintään 40 prosenttia, jollei erityisistä syistä muuta johdu.

Kanteluiden mukaan työryhmään nimetyillä ei myöskään ollut lainkaan miesasiaosaamista. Kanteluissa todettiin esimerkiksi, että koska työryhmään oli nimitetty vain naisia, ei miesnäkökulma tulisi otetuksi lainkaan huomioon, kun työryhmässä valmisteltaisiin ohjeistusta lapsenhuoltolain mukaisten olosuhdeselvitysten laatimisen tueksi.

Kanteluissa viitattiin myös tasa-arvolain 4 §:ään, jonka mukaan viranomaisten tulee kaikessa toiminnassaan edistää naisten ja miesten välistä tasa-arvoa tavoitteellisesti ja suunnitelmallisesti sekä luoda ja

vakiinnuttaa sellaiset hallinto- ja toimintatavat, joilla varmistetaan naisten ja miesten tasa-arvon edistäminen asioiden valmistelussa ja päätöksenteossa.

Arvostelua perusteltiin edelleen toteamalla, että hallintoa tulee kehittää niin, että tasa-arvon huomioon ottamista varten luodaan ja vakiinnutetaan tarpeelliset menettelyt ja käytännöt. Tasa-arvon edistämispyrkimys tulisi sen vuoksi ottaa huomioon esimerkiksi asioiden valmistelussa, toimeenpanossa, seurannassa ja arvioinnissa, lainvalmistelussa, tulosohjauksessa ja talousarvioissa.

Useissa kanteluissa väitettiin lisäksi, että työryhmän asettamisessa viivyteltiin.

2 SELVITYS

Kanteluiden johdosta THL:ltä pyydettiin selvitys. THL:n antama selvitys ja lausunto liitetään oheen.

3 VASTAUS

Selvityksessään ja lausunnossaan THL totesi muun ohessa seuraavaa.

Kun asiantuntijatyöryhmään pyydettiin nimeämään henkilöitä jäseniksi, THL oli pyytänyt huomioimaan molemmat sukupuolet, mutta kaikki asianomaiset tahot olivat pyynnöstä huolimatta nimenneet tehtävään naispuolisen asiantuntijan.

Asettamispäätöksen jälkeen THL:ssä arvioitiin sinne tulleiden yhteydenottojen johdosta, että kysymyksessä oleva työryhmä ei olisi sellainen toimielin, jonka kokoonpanoon tasa-arvolain 4 a § vaikuttaisi sitovasti.

Selvityksen mukaan THL:n pääjohtaja oli kuitenkin esittänyt käsityksensä asiassa, että asiantuntijaryhmän sukupuolijakaumaa olisi syytä tasapainottaa THL:n omien tasa-arvotavoitteiden vuoksi. Pääjohtajansa 21.7.2021 tekemällä päätöksellä (8/2021) THL päätyi strategiansa ja arvojensa mukaisesti täydentämään asiantuntijatyöryhmän kokoonpanoa kuudella miesjäsenellä. Selvityksessä uudet jäsenet on nimetty ja mainittu myös kunkin erityisasiantuntemus.

Asian viipymistä koskevaan väitteeseen liittyen THL antoi selvityksensä työryhmän asettamiseen johtaneesta menettelystä. Selvitys ei anna minulle aihetta enempään.

Koska työryhmän kokoonpanoa on pääjohtajan uudella päätöksellä täydennetty, ja asia on siten korjaantunut, ei asia tältä osin anna minulle aihetta enempään. Totean kuitenkin seuraavan.

Perustuslain 6 §:n mukaan sukupuolten tasa-arvoa edistetään yhteiskunnallisessa toiminnassa. Perustuslain 22 §:n mukaan julkisen vallan

on turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen. Nämä säännökset velvoittavat edistämään sukupuolten tasa-arvoa kaikessa toiminnassa.

Nimitettäessä erilaisia työryhmiä – riippumatta siitä, tuleeko tasa-arvolain 4 a § sovellettavaksi – on perustuslain turvaamaa tasa-arvoa edistävänä hyvänä käytäntönä pidettävä sitä, että nimittävä taho pyytää aina nimeämään asiantuntijoiksi sekä miehiä että naisia ja tarvittaessa pyytää täydentämään asiantuntijoiden nimeämistä, mikäli työryhmään ei saataisi riittävästi sekä miehiä että naisia. Nimittävän tahon tulee huolehtia siitä, että molemmat sukupuolet ovat työryhmän tehtävän kannalta riittävällä tavalla edustettuina.

Sukupuolten tasa-arvon toteutumiseen liittyvät kysymykset lapsen huoltajuuteen, asumiseen ja tapaamisoikeuteen liittyvien asioiden käsitteilyssä ja päätöksenteossa näkyvät lisääntyvässä määrin oikeusasiamiehelle saapuneissa kanteluissa. Keskustelu sukupuolten tasa-arvon toteutumiseen liittyvistä esteistä on ollut viime vuosina vilkasta. Esimerkiksi lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain 1.12.2019 voimaan tulleiden muutosten valmistelun ja säätämisen yhteydessä mainitut kysymykset ja tavoitteet olivat näkyvästi esillä myös julkisuudessa (mm. HE 88/2018 vp s. 31). Koska työryhmän tehtävään keskeisesti liittyy myös tasa-arvon toteutumisen edistäminen, olisi mielestäni työryhmän kokoonpanosta päätettäessä tullut erityisen huolellisesti paneutua myös siihen, että tasa-arvo toteutuu myös työryhmän kokoonpanossa.

Ottaen huomioon pääjohtajan linjauksen laitoksen tavoitteista sekä hänen työryhmän kokoonpanon täydentämistä koskevan päätöksensä, ei THL:n menettely asiassa anna minulle aihetta enempään.